

TTK VE ESKİ ESERLER VE MÜZELER UMUM MÜDÜRLÜĞÜ
ADINA YAPILAN KÜLTEPE KAZILARI (1953)

Prof. Dr. Tahsin ÖZGÜÇ

Kültepe kazılarına, TTK ve Milli Eğitim Bakanlığı, Eski Eserler ve Müzeler Umum Müdürlüğü adına, 1953 yılının Temmuz, Ağustos ve Eylül aylarında da devam edilmiştir. İki ilim müessesemizin müştereken yürüttüğü bu kazılar, karşı-karşıya duran iki büyük 2h:rdede yani, hem Kolonistler mahallesinde, hem de asıl müstahkem Kaniş'de temerküz ettirilmiştir.

Karum'da bünyeleri gayet iyi anlaşılmalta olan I. ve II. kat şehirlerinde çok iyi muhafaza edilmiş ikametgahlara, arşivlere, depolara, atölyelere ve mimarlık tabakalarına göre hususiyetlenen ocak ve tandırlara raslanmıştır. Birbirinden 1000 m. uzaklıkta bulunan mahallelerin muhtelif maksatlara göre inşa edilmiş olan bu yapıları, caddelere ve muayyen mesafelerdeki meydanlıklara göre tertiplenmiştir (Res. 1).

la katmın İmparatorluk çağında gelişen mimarlık eserlerine bir nevi prototiplik teşkil eden yapıları, küçük eserler bakımından fakir ise de, (İb) de tam planlariyle ışığa çıkarılmış olan geniş teşkilatlı, yani her türlü ihtiyaca kafi gelecek şekilde kurulmuş olan binaların muayyen hizmetlere tahsis olunan odalarında iri zahire küpleri, sözde banyo-kapları, hiyeroglif(!) işaretili kap, madeni tartılar, damga mühürler (Res. 5), tabletler ve ölü hediyesi olarak mezar küplerine, taş sandukalara bırakılmış olan fildişinden Anatanrı heykelciği, tahtlarında oturan çift tanrı heykelcikleri, eşlerine şimdiye kadar hem Hitit şehirlerinde, hem de bizzat Kültepe'de tesadüf edilmemiş olan pişmiş toprak kaplar (Res. 2) ve Suri-

ye menşeli testilerden başka, kadını, erkeği ve çocuğu bir arada gösteren taş kalıp (Res. 4) ve madeni aletler keşfedilmiştir. II. katta bulunmuş olanlara nazaran, kolayca sezilebilen teknik, şekil ve üslup hususiyetleri gösteren bu esederin hepsi in-situ idi.

Planları ve teferruata inhisar eden bazı inşai hususiyetleri bakımından yenilikler gösteren ikinci kat binaları yine tablet ve her türlü ev eşyasıyla dolu idi. Bunlar arasında balık rütunu, kayıkçısıyle yapılan koç başlı kayık modeli ve boğa başıyla süslü fevkalade meyvelik (Res. 3), hem Koloni devri, hem de Anadolu medeniyetleri için ünük birer eserdir.

Bir kısmı Dr. K. Balkan tarafından tetkik edilmiş olan tabletlere göre, arşivlerin en mühimi *Assur-emuqi* adını bir tüccara aittir. Dilcinin araştırmalarına ve bana lutfettiği rapora göre, vesikalarda şimdiye kadar ne Kültepe'de, ne de Nuzi'de görülmüş olan *Evir-işitra* gibi, ilk kısmı Hurrice, ikinci kısmı, her halde, Hind - Avrupa menşeli olan şahıs adları yanında *Eviri-kara* gibi yepyeni bir Hurri ismine ve ilk defa olarak da *ıAşağı Memleket*» tabirine raslanmaktadır. Aynı şekilde tahsistum icme-morandum» denilen vesikalarda bilinen ve bilinmiyen limmu'lara raslandığı gibi, muayyen mevzularda nispeten mahdut sayıda ele geçmiş olan vesikaların benzerlerine ve hukuki formülleri bakımından nev'i şahsına mahsus tablet örneklerine ve tabletleri mühim hususiyetler gösteren yerli *Şarnikan'ın* arşivine ait yeni vesikalar keşfedilmiştir. Arşivleri, B. Hrozny tarafından kazılmış olan tüccarlardan bazı-

lariyle hemzaman olan yenilerinin keşfi, kronoloji ve bilhassa mütevaffa hafirin tabakalarını kontrol bakımından mühim olacaktır. Bunlardan başka, Ib'de keşfedilen ve iki damga mühürle mühürlenmiş olan tablet, bir nevi aile hukuku ile ilgili olup, Ib'nin kronolojisi ve Kültepe'nin II. katından daha muahhar tabletlerin nev'i konusunda çok değerlidir.

Muhtelif üsluplara ayrılan silindirik mühürlerin motif ve üslupları tetkik edilince, 1948-1951 yıllarında keşfedilmiş olanlara mühim bir yenilik getirmedikleri görülür. Bununla beraber, Yerli ve Assur üslubuna dahil örnekler arasında mühürleri bilinmiyen eşhasa ait örneklerin ortaya çıktığı ve bu sayede mühür hazinesine yenilerinin katıldığı anlaşılmaktadır. İki damga mühürle mühürlenmiş olan Ih tableti, bu hususiye'tiyle, 9000 Kültepe tableti arasında ikinci misali teşkil etmekte ve Ib'nin tabletleri için fevkalade kıymetli bir vesika mahiyetini kazanmaktadır.

Henüz başlangıçta olmasına rağmen, Tepe kazıları da Karum araştırmaları kadar verimli ve manalı olmuştur. Her tarafta fazla tahribata maruz bırakılmış olan Geç - Roma yapıları ve bir kısmı 1950 yılında açılmış olan Frig binaları, bu sene daha geniş ölçüde araştırılmış, bazı vesikalara ve hele coğrafi mevkiine nazaran Tabal Ülkesine dahil bulunduğu anlaşılan Kaniş'in M. Ö. 9-7. nci asırlardaki arkeolojisi hakkında esaslı bir bilgi edinmek ve bu şehrin bir kısmını incelemek mümkün olmuştur. Kan'ş M. Ö. I. Binin ilk çeyreğinde de mühim bir şehir olmalıdır. Çünkü yeni kazılarda bu devre ait yapıların tabanlarında meydana çıkarılan eserler, daha önceki buluntuları teyidedecek mahiyettedir.

Tepe kazılarının ağırlık merkezini, Hitit tabakalarında yapılan araştırmalar teşkil etmiştir. M. Ö. 1200 yıllarında büyük bir yangın neticesinde tahrip ve terk edilmiş olan «megaron» tipindeki monÜ-

mental bir bina, en az iki defa tamir ve tadil edilmek suretiyle, uzunca bir müddet kullanılmıştır. Büyük odalarından biri işlenmemiş obsidiyen bloklarıyla dolu olan bu megaron, ikinci salonundaki sütun kaidelerinin yeri, ortaya yakın bir yerdeki ocağı ile Batı megaron'larının İç Anadolu stepindeki en tipik bir misalini vermektedir. Megaron'un tabanı üstündeki Hitit eşyası yerli yerinde duruyordu. Anadolu'nun mimarlık tarihi bakımından çok ehemmiyetli olan bu Batı tipinin daha eski örnekleri de Kültepe'de beklenebilir. Bu kazılar, İç Anadolu'daki diğer Hitit şehirlerinin aksine, Hitit devrine ait küçük eşyayı Kültepe'de Hitit devri boyunca kolayca göze çarpabilen esaslı değişiklikler göstermediğini, daha ziyade muhafazakar kaldığını da öğretmektedir.

Aynı ocağın Batı kısmında, tecrübe mahiyetinde, yapılan kazılarda Hitit medeniyet katlarını takibeden ve müstakim mimarlık katları ile temsil olunan III. Auşar ve onun altında da Auşar Ib (Bakır Çağı denilen medeniyetin geç safhası)'ye tekabül eden tabakalar incelenmiş ve III. Auşar'a ait, bugüne kadar bilinmiyen, yeni vazo tipleri keşfedilmiş ve ayrıca Kültepe'nin su-mermerinden (alabastar) yapılmış kurs biçimli tek ve çok başlı, bir gövdeli maruf idollerinin de bu medeniyetin malı olduğu, kati şekilde, anlaşılmıştır. Megaron'un inşası sırasında o çevreye düşen eski yapılar tamamen kaldırılmış ve bu temizlik ameliyesinden sonra, derin temelli olan bu büyük yapı inşa edilmiştir. Yalnız megaron'un Batı ve Güney yönündeki daha eski binalara dokunulmamış ve bu kısımlar megaron'un inşasından sonra da, birer tepecik, daha doğrusu küçük bir harabe yığını halinde kalmışlardır.

Kültepe'de de Auşar Ib'nin III. Auşar'ı takibettiği; depas'ların Ib'nin son safhasına ait olduğu bol misallerle tevsik edilmiştir.

